

Міністерство освіти і науки України
Гуманітарно-педагогічний коледж
Мукачівського державного університету

**Методичні рекомендації
щодо соціально-педагогічної роботи
з обдарованими дітьми та їх батьками**

Мукачево 2019

УДК 37.013.42:379.835(083.13)

Розглянуто та рекомендовано до друку Науково-методичною радою Мукачівського державного університету (протокол № 9 від 24 квітня 2019 р.)

Схвалено та затверджено на засіданні предметної комісії педагогіки, психології та фізичного виховання (протокол №8 від 18 квітня 2019 р.)

Укладач:

Мішкулинець О.О., кандидат психологічних наук, викладач психолого-педагогічних дисциплін гуманітарно-педагогічного коледжу МДУ.

Рецензенти:

Кушнір І.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України, директор гуманітарно-педагогічного коледжу МДУ.

Тягур В.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти МДУ, заступник директора по навчальній роботі гуманітарно-педагогічного коледжу МДУ.

Методичні рекомендації щодо соціально-педагогічної роботи з обдарованими дітьми та їх батьками / укладач: О.О. Мішкулинець. – Мукачево, 2019. – 56 с.

В методичних рекомендаціях розкрито сутність, особливості та категорії обдарованості, особливості роботи соціального педагога з обдарованими учнями, батьками, вчителями.

Рекомендації можуть бути використані студентами педагогічних коледжів, викладачами психолого-педагогічних дисциплін, соціальними педагогами.

©ГПК МДУ, 2019

ЗМІСТ

Передмова	4
I. Обдаровані діти як об'єкт соціальної роботи	6
1.1. Сутність поняття обдарованості, її види та ознаки.....	6
1.2. Обдарована дитина як об'єкт соціально-педагогічної діяльності.....	10
1.3. Особливості дитячої обдарованості.....	12
1.4. Розвиток творчих здібностей учнів.....	14
II. Характеристика соціально-педагогічних умов розвитку обдарованості дітей	20
2.1. Робота соціального педагога з обдарованими дітьми.....	20
2.2. Проблеми діагностики обдарованості.....	23
2.3. Методи вивчення соціальним педагогом творчої дитини.....	25
2.4. Методи і прийоми роботи з учнями для розвитку творчих здібностей.....	31
2.5. Взаємодія з вчителем щодо розвитку обдарованої особистості.....	32
2.6. Підтримка сім'ї як соціально-педагогічна умова розвитку обдарованості.....	40
Висновки.....	45
Список використаних джерел.....	47
Додатки.....	49

ПЕРЕДМОВА

Духовне оновлення та національне відродження України, докорінні зміни, які пов'язані з переходом до нових економічних відносин в усіх сферах життя суспільства, вимагають нових підходів до вирішення проблем освіти й виховання підростаючого покоління. Стан освіти демонструє ефективність і надійність перетворювальних явищ та подій сьогодення, коли успіх розвитку суспільства та престиж держави визначаються результатами творчої діяльності всіх громадян.

Відродження освіти, розбудова національної школи в незалежній Україні, необхідність розвитку інтелектуального потенціалу підростаючого покоління обумовили підвищений інтерес до дослідження проблем розвитку обдарованості в останні десятиріччя. Обдарованість і розвиток творчих здібностей особистості виступають умовою перетворення, оновлення і гармонійного розвитку нашої держави.

Одним із головних завдань реформування сучасної освіти є виявлення та підтримка обдарованої молоді, розвиток інтелектуальних, творчих здібностей, формування навичок самостійного наукового пізнання, здатності до самореалізації у майбутньому професійному житті. Від того, наскільки повно та ефективно реалізуються потенційні можливості обдарованої особистості, залежать темпи і якість розвитку соціальних та економічних умов життя українського суспільства. Обдаровані діти в будь-якому суспільстві повинні розглядатися як інтелектуальний потенціал держави, вони мають бути в центрі спеціальних педагогічних, психологічних та соціальних програм.

Одним із напрямків роботи соціального педагога є соціально-педагогічна підтримка обдарованих учнів. Діяльність соціального педагога за своїм змістом настільки

відрізняється від діяльності вчителя, що вимагає зовсім інших підходів і до організації навчання та роботи з обдарованими дітьми. Робота соціального педагога спрямована, перш за все, на вирішення проблеми діагностики обдарованості. Адже чим раніше ми визначимо рівень і сферу обдарованості, тим краще і легше буде організувати процес навчання дитини.

Саме тому в сучасній соціально-педагогічній теорії та практиці особливої значущості набуває проблема соціальної підтримки обдарованих дітей та молоді, створення соціального середовища, сприятливого для виховання особистості з високим рівнем сформованості творчих здібностей. Зазначені завдання задекларовано в Законах України "Про соціальну роботу з дітьми та молоддю", "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні", "Про охорону дитинства", Національній доктрині розвитку освіти України, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. У цих важливих державних документах робиться наголос на тому, що успішна соціалізація учнівської молоді можлива за умови переорієнтації і переструктурування змісту та форм організації освітньої роботи з учнями, зокрема, в умовах профільних навчальних закладів. Дане положення актуалізує проблему дослідження структури, закономірностей і механізмів соціалізації обдарованих учнів в освітньому процесі та вивчення особливостей педагогічної взаємодії з ними.

I. Обдаровані діти як об'єкт соціальної роботи.

1.1. Поняття обдарованості, її види та ознаки.

Обдарованість є проблемою не тільки дитини, але й дорослих. Аналізуючи роботу соціального педагога з обдарованими дітьми, доречно звернути увагу на той факт, що науковці і досі ведуть полеміку щодо основних критеріїв поняття «обдарованість», структури обдарованої особистості, методів діагностики обдарованості, критеріїв поділу дітей на обдарованих і звичайних, природи обдарованості тощо. Зважаючи на це, розглянемо спочатку поняття «обдарованість».

Обдарованість психологи трактують, як вияв природних можливостей організму людини, що значно перевищують середній рівень. Обдарованість виявляється у різних сферах життя дитини, і виокремлюється у таких видах:

– **художня обдарованість.** Важливе місце в розумінні ролі художньої обдарованості займає емоційна сфера. В свою чергу художні здібності поділяються на обдарованість в галузі акторської майстерності, літератури, музики, мистецтва, скульптури тощо;

– **творча (креативна) обдарованість.** Деякі фахівці вважають, що творчість, креативність є невід'ємним елементом усіх видів обдарованості, які не можуть існувати окремо від творчої складової.

– **соціальна, або лідерська обдарованість.** Соціальна обдарованість – це виняткова здатність вибудовувати довготривалі взаємовідносини з іншими людьми. Варто зазначити, що лідер, по суті, завжди творча особистість.

– **інтелектуальна та академічна обдарованість.** До середини XX століття обдарованість визначали виключно за спеціальними тестами інтелекту (IQ). Загальні риси інтелектуальної обдарованості: гострота мислення,

спостережливість, виключна пам'ять, допитливість, легкість у навчанні, вміння добре викладати свої думки, демонстрація здібностей до практичного здобуття знань.

Варто акцентувати увагу на тому, що педагоги і психологи використовують поняття «здатність до навчання». Вони давно помітили таку особливість: дитина може бути і творчою і розумною особистістю, але навчається важко. Природно, що до такої характеристики учня придивляються перш за все вчителі, саме вони стверджують, що обдаровані діти – «це діти, які добре навчаються».

Слід відмітити, що успішність в навчанні притаманна далеко не всім, і дійсно обдарована особистість більш здатна до засвоєння нового досвіду. Але реальні успіхи в навчанні, визначені шкільними оцінками, не завжди адекватно характеризують цю здібність.

– **рухова (психомоторна) або спортивна обдарованість.** Обдаровані діти виявляють цікавість до діяльності, що вимагає точної моторики, володіють координацією, люблять рух, прекрасно втримують рівновагу під час виконання рухових вправ, для свого віку володіють винятковою фізичною силою, демонструють гарний рівень розвитку основних рухових навичок.

Згадані вище види обдарованості проявляються по-різному й зустрічають специфічні бар'єри на шляху свого розвитку залежно від індивідуальних особливостей та зовнішнього оточення дитини.

Для обдарованих дітей характерні такі особливості:

- мають добру пам'ять, добре розвинуте абстрактне мислення;
- як правило, дуже активні й завжди чимось зайняті;
- ставлять багато запитань і зацікавлені в позитивних відповідях на них;

- наполегливі в досягненні результату в галузі, яка їх цікавить;
- виявляють інтерес до читання, мають великий словниковий запас;
- із задоволенням виконують складні й довготривалі завдання;
- порівняно зі своїми ровесниками краще вміють розкривати взаємозв'язки між явищами і сутністю, здійснювати логічні операції;
- порівняно з їхніми однолітками у них перебільшене почуття страху, емоційна залежність.

Водночас, яскравими рисами прояву обдарованості є почуття справедливості, що виявляється у лідерських якостях особистості та особистісна система цінностей (стосується творчого мислення).

Однак, на думку В.О. Моляко, обдарованість виступає відхиленням від норми, встановленої в суспільстві. Дослідник акцентує увагу на тому, що обдарована дитина належить до латентних осіб або прихованих жертв соціалізації, оскільки навчається в закладі загальної середньої освіти, і там не завжди може реалізувати свій потенціал. У залежності від сприятливих умов соціалізації діти або розвивають свою обдарованість, або навпаки. Тому процес і результат перетворення обдарованої дитини є нагальним питанням дослідження соціально-психологічної діяльності.

Обдарованість – інтегральна особистісна властивість. Інакше кажучи, якщо людина обдарована, то вона здатна досягати успіхів у багатьох галузях. Цю обдарованість дослідники називають загальною. Спеціальну обдарованість характеризують як обдарованість в одній сфері діяльності (математична, спортивна тощо).

Відомий фахівець у галузі дитячої обдарованості М.С. Лейтес кваліфікує різноманітні педагогічні напрямки даної проблеми, виділяючи три категорії обдарованих дітей:

- учні з ранньою розумовою реалізацією;
- учні з прискореним розумовим розвитком;
- учні з окремими ознаками нестандартних здібностей.

Учні з ранньою розумовою реалізацією – це учні, у яких за звичайного рівня інтелекту спостерігається цікавість до якогось окремого навчального предмета. Такий учень захоплюється математикою, фізикою, біологією чи мовою, історією, значно випереджаючи ровесників у засвоєнні матеріалу. Уроки з інших предметів можуть його обтяжувати.

Учні з прискореним розумовим розвитком – це учні, які за однакових умов виділяються високим рівнем інтелекту, особливо вони бувають помітні в молодших класах. За даними психологів, прискорений розвиток інтелекту завжди пов'язаний з великою розумовою активністю та пізнавальною потребою.

Учні з окремими ознаками нестандартних здібностей не виділяються розумовими особливостями та не виявляють яскравих успіхів з навчальних предметів, але вирізняються особливими якостями окремих психологічних процесів (надзвичайна пам'ять на які-небудь об'єкти, багатство уяви або здатність до спостереження).

У літературі дослідники даного напрямку виділяють ще четверту категорію, до названих М. Лейтесом – академічну обдарованість.

Таким чином, обдарованими дітьми є:

- діти з високими показниками інтелекту (визначені за спеціальними тестами інтелекту (IQ));
- діти з високим рівнем творчих здібностей;

– діти, які досягли успіхів в конкретній діяльності (юні музиканти, математики, художники тощо) – ще їх називають талановитими;

– діти, які навчаються на «відмінно» у школі – академічна обдарованість.

Дослідження і практика свідчать, що обдарованість виступає як багатофакторна модель. Найвищі досягнення – це продукт обдарованості, особистісних характеристик й найближчого соціального оточення.

1.2. Обдарована дитина як об'єкт соціально-педагогічної діяльності

Проблема обдарованості набуває актуальності вже протягом кількох сторіч, адже не викликає сумніву те, що потенціал обдарованості є найціннішим ресурсом духовного поступу й матеріального розвитку людства. Тому цінність особистості визначається не тільки тим, що вона являє собою в даний момент, але й закладеними в неї можливостями подальшого розвитку й вдосконалення. Саме тому філософські, методологічні й психологічні засади розвитку обдарованості формуються на основі такої ієрархії понять:

– **здатки** – це спадкові індивідуальні анатомо-фізіологічні особливості (мозку, нервової системи, аналізаторів та ін.), які сформувались в людини до моменту можуть розвиватися в різних напрямках перетворюючись на різні здібності чи стати основою для їх розвитку;

– **здібності** – це індивідуальні особливості людини, які забезпечують успішне оволодіння знаннями, навичками та вміннями, що за сприятливих умов дозволяють більш успішно оволодіти тією чи іншою діяльністю, розв'язати конкретні завдання;

– **обдарованість** – специфічне поєднання здібностей високого рівня, а також інтересів і потреб особистості, які за сприятливих умов дозволяють потенційно досягти значних успіхів у певному виді діяльності (чи діяльностей) порівняно з іншими людьми;

– **талант** – високий рівень розвитку здібностей, насамперед спеціальних, які дозволяють особистості досягти визначних успіхів у здійсненні певної діяльності оригінальним підходом та з характером новизни.

Зауважимо, що обдарованість та талановитість являє собою високий рівень розвитку будь-яких здібностей людини.

Відтак, обдарована дитина – це особистість, яка має яскраво виражену спрямованість на здобуття наукових знань, генерування нових ідей при розв’язанні навчальних і дослідницьких завдань, знає історію й сьогоденні тенденції розвитку предмета дослідження, володіє значним обсягом інформації, має критичне мислення, відчуття нового, високу допитливість, особистісну установку на сприйняття оригінального, незвичайного, вміє встановлювати причинно-наслідкові зв’язки, робити висновки, аналізувати інформацію, будувати гіпотези, є чутливою до суперечностей, організована, наполеглива в досягненні мети, має інтуїцію, здатна до передбачення, фантазування, відкритого спілкування.

Обдарованість являє собою комплекс інтелектуальних, творчих та мотиваційних чинників. У структурі творчої особистості він виокремлює 5 структурних компонентів:

- домінуюча роль пізнавальної мотивації;
- дослідницька, творча активність, яка проявляється у знаходженні нового, у постановці і розв’язанні проблем;
- можливості досягнення оригінальних рішень;

- можливості прогнозування і передбачення;
- здатність до створення ідеальних еталонів, що забезпечують високі естетичні, моральні, інтелектуальні оцінки.

Рівень, якісна своєрідність і характер розвитку обдарованості – це завжди результат взаємодії спадковості (природних задатків) і соціального середовища, опосередкованого діяльністю людини. Обдарованість у дитячому віці можна розглядати в якості потенціалу психологічного розвитку відносно наступних етапів життєвого шляху особистості, тому слід урахувати складність самої проблеми "обдарована дитина".

Обдарованість конкретної дитини – значною мірою умовна характеристика. Найбільш значні здібності дитини не є прямим і достатнім показником досягнень у майбутньому. Не можна закривати очі на те, що ознаки обдарованості, які виявилися в шкільні роки, навіть за найбільш, здавалося б сприятливих умов, можуть або поступово, або досить швидко зникнути.

1.3. Особливості дитячої обдарованості.

На відміну від "дорослої обдарованості", яка є реальністю у створенні продукту або ідеї, дитяча обдарованість має свою специфіку в продуктах творчості, навчального процесу, індивідуального розвитку та предметної спрямованості.

Розглянемо специфічні особливості дитячої обдарованості:

- 1) вона є суто суб'єктивною діяльністю, продукт якої не має суспільної значущості, мотивована почуттями задоволення, інтересу;
- 2) вона може мати замасковані й реальні форми свого прояву, тобто дитина може заявити про себе завдяки

певним успіхам у якійсь діяльності, здебільшого - це музика, здібності до образотворчої діяльності, художньої, артистичної або це наукова, технічна обдарованість;

3) здібності дитини можуть співіснувати на рівні підсвідомості й об'єктивно бути незрозумілими для дорослих, тому така дитина може відчувати відразу неприязнь до шкільного навчання з його стандартами й механічним заучуванням. У свою чергу, багатьом учителям просто незрозуміла дитина, яка інколи навіть агресивно ставиться до школи;

4) прояв обдарованості пов'язаний різними формами дисинхронії: між середовищем і особистістю дитини, між віком й індивідуальними досягненнями, між моторикою й інтелектом;

5) обдаровані діти мають свої специфічні особливості на відміну від «норми»: це висока пізнавальна активність, особливий інтерес до читання, рання предметна спрямованість пізнавальної активності, високий рівень сенсорики й пам'яті, значна працездатність без стомлювання, високий рівень домагань;

6) дитяча обдарованість може маскуватися найрізноманітнішими відхиленнями у поведінці, починаючи від проявів неврівноваженості у стосунках;

7) дитяча обдарованість піддається розвитку, тому рання її діагностика й створення умов для індивідуалізації навчання буде практичною реалізацією розвитку обдарованої дитини.

Особливості обдарованості у кожної дитини можуть проявлятися по різному, в більш-менш вираженій формі. Тому головним завданням для батьків, вчителів, зокрема для соціального педагога, є своєчасний вияв й врахування цих особливостей, тим самим з'являється змога забезпечити умови для повноцінного розвитку неповторної унікальної особистості.

1.4. Розвиток творчих здібностей учнів.

Проблема творчості стала в наші дні самою актуальною, тому що саме творчі люди створюють нове, неповторне у всіх сферах людської діяльності. Розвиток креативності учнів в процесі шкільного життя та подальшого навчання здобуває одне з найважливіших значень.

Слово творчість в останні десятиліття входить до множини найбільш вживаних слів фахівцями різних галузей. Але, як свідчить практика, використовується воно не завжди коректно. Очевидно, що проблема розвитку творчих здібностей учнів не може бути розв'язана без чіткого розуміння поняття творчості.

В наш час поняття творчість є категорією цілого ряду наук: філософії, психології, педагогіки та ін.

У Філософському словнику дається таке означення творчості: "Творчість - процес людської діяльності, що створює якісно нові матеріальні і духовні цінності".

Звідси виходить, що лише завдяки творчій діяльності людей можливий розвиток науки, техніки, мистецтва, освіти, державності і всього іншого. Саме завдяки творчості можливий будь-який прогрес.

Психологи розглядають творчість як "мислительну і практичну діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, встановлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу та духовної культури...". Як бачимо, дане визначенням творчості вже прямо стосується вищого (творчого) рівня пізнавальної та наукової діяльності.

Стає зрозумілим, що мова йде про мотиви творчості. Будь-яка діяльність має свої мотиви. Ці мотиви іноді не видимі зовні, але вони все рівно існують. Особливо важко

виявити мотиви творчої діяльності, адже, як ми вважаємо, здійснюється вона на межі свідомого й не свідомого буття людини. Справжній художник, композитор, поет, винахідник не може не творити. Творчості як вершині людської діяльності підпорядковується все їхнє життя. Але чому здійснюється творчість? Чому людина, яка живе роками в злиднях, не отримуючи ніякої винагороди за створені оригінальні та корисні речі, не припиняє своєї діяльності?

Сказане вище має відношення до значної кількості відомих світу геніїв науки, мистецтва, освіти тощо. Досить часто не можуть пояснити мотиви творчості і самі її суб'єкти. Іноді вони говорять, що їх творчість здійснюється під дією якогось не зрозумілого для них впливу.

Одним із перших психологів, які спробували знайти витоки творчості, є З. Фрейд. Отже, наскільки це можна зрозуміти із сказаного вище, під мотивами творчості відомий всьому світу психолог бачить прагнення людини, яка увійшла у конфлікт із зовнішнім світом, реалізувати свої фантазії через вияви творчості. Творчість для певної категорії людей є, немов би, тією підсвідомою діяльністю, яка, з одного боку, обмежує реальний, такий що пригнічує, контакт суб'єктів із зовнішнім світом, але дозволяє здійснювати цей односторонній контакт з тим же довкіллям, що стає умовою реалізації їх здібностей.

Мотивами творчості може бути й прагнення людини до гармонійних стосунків з оточуючим її навколишнім світом та встановлення гармонії між його об'єктами. Якщо народжується людина із задатками до відчуття гармонії, то після перетворення цих задатків у здібності за певних обставин людина зможе творити. Людина, яка тонко відчуває гармонію, буде завжди реагувати й на відхилення від неї, тобто вона буде відчувати й дисгармонію. Це відчуття дисгармонії й спонукає людину до пошуків

шляхів її усунення, тобто досягнення гармонії. Саме цим можна пояснити поведінку певної категорії людей (справжніх творців), які у всьому помічають відповідні проблеми (дисгармонію) і пропонують шляхи їх розв'язання (приведення до стану гармонії). По справжньому творча людина проблеми для розв'язання знаходить самостійно. Ті ж люди, які мають нижчий творчий потенціал (менш розвинуті творчі здібності), здатні до розв'язання проблем, що сформульовані іншими людьми, їм, немов би, слід підказувати, куди необхідно спрямувати свій погляд, щоб побачити проблему.

Зазначимо, що в самому процесі творчості психологи виокремлюють два аспекти особистісний і процесуальний. Особистісним аспектом передбачається наявність у суб'єкта задатків, здібностей та нахилів, володіння ним відповідною інформацією та практичними вміннями. Процесуальний аспект творчості зв'язаний з мисленням, інтуїцією, уявою, розумовою активністю.

Із зрозумілих причин, для педагогіки інтерес являє лише творчість людини, зокрема дитини. Характерним є те, що ті компоненти, які мають місце у визначенні поняття творчості у психології, присутні і в змісті цього ж поняття в педагогіці.

Відразу ж зазначимо, що для педагогічних цілей важливим є не стільки створення дитиною "дещо нового, нешаблонного", а сам процес творчості, в ході якого здійснюється процес розвитку суб'єкта цієї діяльності, тобто дитини.

Упродовж всього часу вивчення творчості ведеться за трьома напрямками. Перший з них, це аналіз звітів відомих вчених-творців, які залишили після себе звіти, які відображають характерні особливості їх праці.

Зрозуміло, що даний метод дає для дослідників багатий матеріал, але він не позбавлений суб'єктивізму.

Кожен з авторів передає лише власні враження, які не позбавлені суб'єктивних відчуттів та переживань, що завжди супроводжують процес творчості.

Метод модельних експериментів є другим напрямком вивчення творчості. Даний метод дає певні результати, але він дещо знецінюється тим, що досліджуваному повідомляється про те, що запропонована йому задача має розв'язання. Для творчості ж важливим є не лише розв'язання поставленої перед суб'єктом задачі, а й власне бачення та наступне формулювання проблем, які необхідно розв'язати.

Третій метод дослідження творчості йде через дослідження особистості. При його застосуванні використовується анкетування та усне опитування суб'єктів дослідження з наступною статистичною обробкою одержаних даних. Цей метод також дає багатий матеріал, зокрема для виявлення тих якостей, які характерні для людини-творця. Але, знову ж. і цей метод не дозволяє проникнути в інтимні механізми творчості (формалізація методу здійснюється лише на логічному рівні). Очевидно, що кращі результати можна одержати внаслідок комплексного використання даних методів.

Розходження між людьми в ступені обдарованості не тільки вроджені, вони залежать і від того, що людина одержала протягом свого життя.

Виділяються такі творчі здібності: пов'язані з мотивацією (інтереси схильності); пов'язані з темпераментом (емоційність); пов'язані з розумовими здатностями.

Все сказане вище має пряме відношення і до творчих здібностей людини, при наявності та використанні яких, людина здатна до створення оригінального продукту. Творчі здібності людини можуть розвиватись лише у її творчій діяльності. Виділимо основні типи творчої

діяльності: науково-логічний; техніко-конструктивний; образно-художній; вербально-поетичний; музично-руховий; практико-технологічний; ситуативний (спонтанний, розважливий).

Проблема розвитку творчих здібностей учнів не може бути розв'язана без розгляду самого процесу, механізму творчості. При цьому розумно було б допустити, що процес творчості, зокрема процес розв'язання будь-якої творчої задачі, здійснюється за відповідною схемою, має певні етапи або фази.

Проаналізуємо етапи (акти) у творчому процесі.

Головною лінією через психологію творчості проходить класична проблема фаз творчого процесу з їх класифікацією та інтерпретацією.

Інтерес до цієї проблеми виник вже на початку ХХ століття. Вчених психологів та кібернетиків цікавили ті етапи, які потрібно було пройти суб'єкту творчої діяльності від виявлення та постановки проблеми до її успішного розв'язання, тобто до отримання оригінального продукту.

Узагальнена схема здійснення творчого процесу з тими її етапами (фазами), які виділяє відомий дослідник в галузі психології творчості Я.О. Понамарьов:

Перша фаза (свідома робота) - підготовка (особливий стан діяльності як передумова інтуїтивного проблиску нової ідеї).

Друга фаза (неусвідомлювана робота) - визрівання (неусвідомлювана робота над проблемою, інкубація спрямовуючої ідеї).

Третя фаза (перехід неусвідомлюваного в свідомість) - натхнення (в результаті неусвідомлюваної роботи до сфери свідомості надходить ідея розв'язання, спочатку в гіпотетичному вигляді, у вигляді принципу, задуму).

Четверта фаза (свідома робота) - розвиток ідеї, її остаточне оформлення та перевірка.

Можна прийти до висновку про те, що наведені вище схеми розкривають структурно-рівневу природу надзвичайно складного психологічного механізму творчості з поєднанням його свідомих (логічних) та неусвідомлюваних (які немов би обминають логіку) ланок.

Структурно-логічний аналіз процесу творчої обдарованості дозволяє зробити однозначний висновок про необхідність існування обох компонентів творчого процесу: логічного і психологічного. Ці складові творчості змінюють одна одну та взаємно доповнюють.

II. Характеристика соціально-педагогічних умов розвитку обдарованості дітей.

2.1. Робота соціального педагога з обдарованими дітьми.

Не підлягає сумніву, що ключовою фігурою у створенні освітнього й виховного середовища, що сприяє розвитку творчої природи обдарованої дитини є педагог, у тому числі й соціальний педагог. У свою чергу це висуває особливі вимоги до його професійної й особистісної підготовки. Тут уже недостатньо високої предметної підготовки, оскільки навчання починає набувати розвиваючого характеру.

Підготовка соціального педагога, повинна містити в собі:

- уявлення про те, що таке обдарованість і особливості розвитку обдарованих дітей; розуміння того, що таке розвиваюча освіта, у чому її відмінність від традиційних форм навчання й виховання;

- знання психологічних закономірностей і особливостей вікового й особистісного розвитку дітей;

- знання про те, що таке загальноосвітнє середовище, його різновиди (сімейне, молодшшкільне, середньшкільне, старшшкільне, позашкільне, додаткове й стихійне), хто є його суб'єктами, які теми освітнього середовища (догматична, творча та ін.), типи взаємодії між суб'єктами (авторитарний, демократичний, гуманістичний та ін.);

- знання методів психологічного й дидактичного проектування навчального процесу;

- уміння реалізувати різноманітні способи педагогічної взаємодії між різними суб'єктами освітнього середовища (з учнями наодинці й у групі, з батьками, колегами-вчителями, зі своїм керівництвом);

- уміння стати в рефлексивну (самоусвідомлюючу) позицію по відношенню до того, що вчити, як учить, навіщо вчити.

Функції соціального педагога, що працює з обдарованими дітьми:

- виявлення, навчання й розвиток обдарованих дітей;
- психолого-педагогічний супровід і підтримка авторських й інноваційних навчальних програм освітніх технологій, що застосовуються в роботі з обдарованими дітьми; участь у проектуванні й реалізації освітнього середовища, яке сприяє розкриттю творчих здібностей учнів;

- вивчення вікових та індивідуальних особливостей обдарованої дитини;

- робота з сім'єю, з проблеми навчання й розвитку обдарованої дитини;

- використання позашкільного освітнього середовища для навчання й розвитку обдарованих дітей;

- проведення діагностики (розкриття причин появи тих або інших соціальних або психологічних "перепон" розвитку обдарованої особистості) ;

- прогнозування (передбачення можливих наслідків розвитку);

- розробка педагогічних рекомендацій, які сприяють оптимальному навчанню й розвитку обдарованої дитини.

Аналізуючи роботу соціального педагога з обдарованими дітьми, доречно звернути увагу на соціально-психологічний підхід до соціального захисту обдарованих дітей, та соціально-інтегративний підхід до підтримки обдарованих дітей, а також на особливості соціально-педагогічної діяльності в навчальних закладах для обдарованих дітей.

Соціальний захист обдарованої дитини базується на врахуванні провідних підходів: охоронно-захисного,

соціально-педагогічного, соціально-психологічного, соціально-інтегративного.

Соціально-психологічний підхід до соціального захисту обдарованих дітей. Його сутність полягає в тому, що обдарованість дитини можуть встановити професійно підготовлені спеціалісти, які орієнтуються на такі параметри: інтелектуальні здібності, специфічні здібності до навчання, здібності щодо образотворчого мистецтва і музики, психомоторні здібності.

Соціально-інтегративний підхід до підтримки обдарованих дітей передбачає розгляд досвіду щодо створення різних типів навчальних закладів для обдарованої дитини. Ця проблема постає гостро. Так, певна кількість дослідників вважає, що поняття обдарованості не повинно існувати. Популярну точку зору займають прихильники елітної концепції навчання і виховання, які пропонують навчати таких дітей в окремих школах.

Соціально-педагогічний захист обдарованих дітей - це перш за все пом'якшення для них негативних наслідків процесів, які відбуваються в суспільстві, створення умов для реалізації інтересів і життєво необхідних потреб, спираючись на принципи: орієнтація на загальнолюдські цінності, гуманізм, стимулювання обдарованих дітей на розвиток їх особистісних сил.

За рішенням Всесвітньої організації охорони здоров'я обдаровані діти входять до "групи ризику", як і розумово відсталі, діти алкоголіків, малолітні правопорушники. Вони потребують особливого виховання, спеціальних навчальних програм, спеціальних класів, шкіл, підготовлених вчителів.

Соціальний педагог повинен:

1) знайти шляхи взаєморозуміння з обдарованою дитиною, визначити її особливості, взаємовідносини в сім'ї, конфлікти в сім'ї;

- 2) налагодити зв'язок із батьками;
- 3) бути терплячим, ненав'язливим, довірливим.

У роботі з обдарованими дітьми виникає певна складність. Серед них бувають "азнайки", "фанатики", "ліниві", "психопати", "невротики", "диваки", скромні. Батькам і соціальному педагогу слід знати, як їх треба виховувати.

2.2. Проблеми діагностики обдарованості

Обдарованість, як правило, визначається шляхом вивчення сфери її прояву, інтелектуального діапазону (сукупності інтелектуальних можливостей), сфери найвищих досягнень у реалізації здібностей, рівня фізичного розвитку, рівня працездатності, мотиваційного обґрунтування та його відображення в емоційному настрої й вольовій завзятості зростаючої людини. Тобто діагностика обдарованості насамперед спирається на результати продуктивної діяльності (підсумки олімпіад, конкурсів, змагань, дані психолого-педагогічних обстежень).

Наголосимо, що численні дослідження показують, що із задатками обдарованості, здатністю до ефективної плідної діяльності народжується кожна психічно нормальна людина. А ось спрямованість і ступінь обдарованості різні. Подальша доля дару залежить від мікро-, мезо- й макросередовища, де живе і формує своє «я» людина.

Варто відзначити, що в діагностиці обдарованості критерій випередження (випереджального розвитку) не універсальний. Крім того, поки недостатньо з'ясовано, як пов'язані високі досягнення дітей та їх емоційна залученість: що є причиною, а що наслідком.

Зараз існують конкретні програми відбору обдарованих дітей у різних галузях творчості.

Для виявлення обдарованих дітей найбільш широко застосовуються стандартизовані методи виміру інтелекту, серед яких перевага віддається тим, що дозволяють визначати рівень когнітивного й мовного розвитку дитини (шкала інтелекту Стенфорд-Біне; векслерівська шкала інтелекту для дошкільників і молодших школярів; тест Слоссона для виміру інтелекту дітей і дорослих; рисунковий текст на інтелект й ін.).

Розроблені також стандартизовані тести досягнень для школярів, призначені для виявлення дітей, які мають виняткові здібності в основних навчальних дисциплінах: читанні, математиці та природознавстві (стенфордський тест досягнень для початкової школи; тести загальної підготовленості (Мосс).

Стандартні тести на перцептивно-руховий розвиток виявляють дітей дошкільного віку з винятково добре розвиненими руховими здібностями (тест на основні рухові навички; тест на рухово-зорову координацію; тест Пурдье й ін.).

Існують стандартні тести, що дають оцінку соціальної компетентності та зрілості дітей дошкільного віку, визначають рівень їхнього особистісного розвитку й навички спілкування з іншими людьми (вайлендська шкала соціальної зрілості; каліфорнійська шкала соціальної компетентності дошкільників й ін.).

Оцінка творчих здібностей дітей проводиться на основі методик Торренса. Причому в якості однієї з провідних характеристик творчості розглядається швидкість (легкість), гнучкість, оригінальність і точність мислення, а також уява (тести Торренса на художнє творче мислення, на вербальне творче мислення; творчі здібності в діяльності й у русі).

У вітчизняній психології питання діагностики й розвитку креативності докладно розглянуті в роботах Д. Богоявленської.

Дослідник К. Текекс розглядає такі можливі провісники обдарованості:

- можливість і здатність у трирічному віці стежити за двома й більше подіями, що відбуваються;
- здатність простежувати в ранньому дитинстві причинно-наслідкові зв'язки та робити висновки;
- відмінна пам'ять, рання мова й абстрактне мислення;
- уміння широко користуватись накопиченими знаннями;
- схильність до класифікації та категоризації;
- уміння ставити запитання та створювати складні граматичні конструкції;
- підвищена концентрація на чому-небудь, ступінь заглибленості в задачу;
- нелюбов до готових відповідей;
- підвищена електрохімічна й біохімічна активність мозку.

2.3. Методи вивчення соціальним педагогом творчої дитини.

Здібності є якісною характеристикою кожної особистості. Одночасно, обдарованість – це не лише своєрідне поєднання здібностей людини, а ще й "своєрідний" сплав її особистісних характеристик. У зв'язку зі складністю психологічної структури обдарованості необхідно при її діагностиці визначити не лише рівень розвитку конкретного виду здібностей, а й "віднайти" риси характеру, які сприяють творчим успіхам особистості: її

внутрішні установки, мотиви, стиль поведінки, специфіку спілкування.

При розробці діагностичних процедур необхідно визначити міру спрямованості особистості на навчальну діяльність, готовність до самостійності, вольового напруження, досягнення успіху. Здібна дитина з яскраво вираженою спрямованістю на творчий підхід до улюбленої справи, як правило, виявляє при цьому підвищений розумовий тонус.

Труднощі "вимірювання" цього тону полягають у наявних відмінностях між дітьми за показниками їхньої рухової експресії, нервової витримки, темпу та ритму мислительної діяльності. Діагностичні характеристики, що є різними у дітей, наочно ілюструють відмінності у процесі їхньої мислительної діяльності та "стилю" працездатності.

Відтак, усе це зобов'язує ретельно розробляти програми спостереження за процесом навчальної діяльності, залучати учнів до навчальних і творчих завдань. При розробці програми спостереження за здібною дитиною необхідно реєструвати такі показники її поведінки у пізнавальній діяльності, як:

1) наявність стійкої допитливості: дитина ставить багато запитань різного рівня складності й уміє їх правильно формулювати;

2) систематичний прояв пізнавальної активності: оперативна готовність до відповіді, дослідницька допитливість, прагнення до пошуку;

3) глибоке захоплення предметом пізнання та здатність до детального аналізу його ознак і функцій; володіння чималим запасом лексики і прояв високої мовленнєвої продуктивності у спілкуванні.

Одночасно, у творчій діяльності здібних учнів має реєструватися наявність таких показників:

1) багато ідей, навіть фантастичних;

2) здатність запропонувати широкий спектр своїх варіантів розв'язання певного завдання;

3) вміння психологічно перебудовуватися, коли заважають умови або з'являються нові завдання;

4) схильність до винахідництва в ігрових та практичних ситуаціях, із проявом при цьому власного оригінального підходу.

Матеріали спостережень, які проводяться в різноманітних шкільних ситуаціях (а також у родині) дозволяють зібрати дані для попередньої й більш точної характеристики учнів. Важливо при цьому зіставляти такого роду відомості.

Однак, слід зауважити, що спостереження далеко не завжди подають нам інформацію про внутрішнє спонукання та стан здібної дитини в процесі її діяльності. У цьому плані необхідно використовувати методи опитування самого учня. При складанні опитувальних листів, анкет, інтерв'ю необхідно отримати довідку про динамічні характеристики як у самої здібної дитини, так і в конкретного кола експертів (батьків, учителів, ровесників).

Важливо зафіксувати через відповіді респондентів підвищену потребу особистості в розумових діях, схильність до занять з високою мірою захопленості, міру прояву її інтелектуальних та творчих поривань, кмітливості та винахідливості. Розробка шкільними психологами й соціальними педагогами методичних процедур діагностики здібностей мають за мету встановлення конкретного спектру умов, що впливають на розвиток обдарованої особистості.

У цьому плані слід зрозуміти думки самих дітей щодо тих мов, за яких їм "добре думається", "добре працюється": індивідуально або в колективі, а також місце, час, настрої, особливості переживань, якщо є

конкретні перешкоди тощо. Крім того, необхідно "дізнаватись" про думки батьків, учителів, однолітків - свідків їхньої пізнавальної активності та продуктивної діяльності.

Опитувальні листи можна підготувати з конкретного переліку тверджень, які розкривають характер дій батьків та вчителів і культивуються ними у процесі праці, спілкування та організації дозвілля дітей.

Зміст тверджень має бути таким, щоб отримати інформацію про конкретну "технологію" родинного, дошкільного та шкільного виховання обдарованої дитини, рівень психологічної культури та педагогічної майстерності педагогів. В опитувальний лист бажано включати не більше 10-15 тверджень. Найбільш значущими серед них можуть бути такі:

1) я допомагаю дитині будувати її особисті плани та підтримую її у прийнятті нею рішень;

2) я допомагаю дитині удосконалити результат її праці;

3) я забезпечую дитину книгами й матеріалами для її улюблених занять;

4) я заохочую дитину до вигадування історій та фантазування;

5) я підтримую в дитині прагнення знаходити проблеми та вирішувати їх;

б) я обговорюю з дитиною широке коло проблем;

7) я сприяю розвиткові у дитини позитивного бачення власних здібностей;

8) я відповідаю на всі запитання дитини зі всією щирістю й без роздратування;

9) я розробляю практичні завдання (експериментального характеру) з метою спрямування дитини на творчий пошук та досягнення успішних результатів.

Дані, отримані в результаті опитування батьків (учителів, вихователів), дозволяють визначити стиль, різноманітність способів, характер їхніх стосунків у спільній праці та під час спілкування з іншими дітьми. Одночасно такі матеріали дають можливість побачити риси характеру дитини. Однак кожен з учнів постійно перебуває також і серед своїх ровесників. У шкільних ситуаціях думки ровесників, їхня оцінка та ставлення можуть багато змінити у її поведінці. Саме тому важливою є інформація однолітків при вивченні здібностей школяра.

Так, при опитуванні ровесників дитині можна запропонувати перелік таких запитань:

1) назви коло друзів, з якими тобі подобається фантазувати, щось вигадувати, винаходити;

2) до яких своїх занять ти б запросив цих друзів?

3) у спільних заняттях з ровесниками найчастіше:

а) тобі "дістається" роль лідера;

б) тебе обирають лідером інші;

в) ти вибираєш сам роль лідера;

4) при обговоренні досягнутих результатів заняття (діяльності чи справи) оцінка кого із названих трьох-семи друзів для тебе є найвагомішою, значущою, цікавою?

При розробці інтерв'ю зі здібною дитиною педагог, психолог має передбачити момент знайомства та ретельний аналіз її навчальних та творчих досягнень. Використовуючи метод інтерв'ю, можна глибше вивчити бажання або прагнення здібної дитини діяти, стимулювати, контролювати та оцінювати себе саму.

Такого роду інтерв'ю, на нашу думку, має охоплювати серед інших і такі запитання:

1) назви свої улюблені види занять (діяльності, справ) вдома, у школі, на вулиці;

2) кому із людей (дорослих, однолітків) ти віддаєш перевагу при обговоренні своїх планів, задумів, проблем?

3) чия оцінка є для тебе найбільш значущою вдома, у школі, на вулиці?

4) на кого ти найчастіше розраховуєш у складних або скрутних ситуаціях вдома, у школі, на вулиці?

5) кого найчастіше ти прагнеш наслідувати у роботі, навчанні, поведінці?

Аналіз навчальної та творчої продуктивної діяльності дозволить соціальному педагогу й психологу отримати інформацію про джерела її творчого задуму, терміни виконання, причини переробки задуманого образу, міру задоволення від того, що власноручно зроблено, бажання рекламувати свій успіх.

Оцінка творчого потенціалу за допомогою спостережень, опитувань, анкет та аналізу продуктивної діяльності не виключає застосування спеціально розроблених експериментальних завдань, складання яких передбачає оперативне збирання широкого кола інформації.

Слід звернути увагу на те, що використання тренінгових методів для виявлення розвитку обдарованості теж надзвичайно важливо.

Головна відмінність тренінгових методів від інших пов'язана з тим, що з їхньою допомогою увага переключасться з аналізу досягнутих результатів на вивчення способів здійснення діяльності. При цьому виявляється, що способи виконання одного й того ж завдання можуть бути різними.

Дослідження цих методів особливо є доречним для:

- виявлення прихованих здібностей обдарованих дітей та їхнього розвитку;

- подолання дисинхронії, а також емоційних, міжособистісних та інших психологічних бар'єрів, що

утруднюють розвиток обдарованих дітей;

- розвитку різних видів обдарованості;

- професійної й особливо особистісної підготовки педагогів і психологів, які працюють з обдарованими дітьми.

Широко використовується соціальним педагогом метод розвиваючого дискомфорту. Суттю цього методу є не усунення негативних ситуацій, не їх зневага, а формування у дітей навичок їхнього активного подолання. При цьому використовуються як ті, що природно виникають, так і створені штучно несприятливі ситуації (перш за все, на групових та індивідуальних заняттях з психологом і тією чи іншою мірою на навчальних заняттях).

2.4. Методи і прийоми роботи з учнями для розвитку творчих здібностей.

Проаналізуємо деякі методи та прийоми роботи з учнями для розвитку творчих здібностей.

Самостійна робота учнів. Сформована пізнавальна активність учнів є необхідною, але не достатньою умовою розвитку творчої особистості. Другою важливою умовою ефективності навчального процесу та розвитку в учнів творчих здібностей є самостійна робота.

У зв'язку з цим педагогічні колективи працюють над тим, щоб учні навчилися самостійно працювати, систематично поновлювати свої знання, орієнтуватись в потоці наукової інформації. Диференціація вивчення наук дає можливість систематично залучати учнів до самостійної пізнавальної діяльності на різних етапах навчання.

Розв'язок творчих задач. Відомо, що важливим засобом формування інтелектуально розвиненої творчої

особистості є творчі задачі. Це неординарні задачі, в яких сформульовано певну вимогу, що виконується на основі знання законів, але відсутні прямі чи непрямі вказівки на ті явища, закономірностями яких слід скористатися для розв'язування цих задач.

Методи психологічної активізації творчості дозволяють уникнути інерційності методу проб і помилок. Інерція мислення - серйозний бар'єр у пошуку нового, обмежує сферу пошуку розв'язання, асоціативні здібності, творчі можливості.

Лабораторні роботи. Сучасне методичне і технічне забезпечення лабораторних занять з різних предметів розраховано на абстрактного середнього учня і не відповідає вимогам до організації розвиваючого процесу, перш за все тому, що воно позбавлено варіативності.

В організації лабораторних і практичних занять головне зуміти піти назустріч інтелектуальним силам дитини, викликати їх до діяльності, створити сприятливе педагогічне середовище для їх становлення і одночасно формувати особистість дитини, її знання, світогляд

Науково-дослідницька діяльність учнів. Методичними радами різних навчальних закладів вироблено Положення про науково-дослідницьку роботу учнів. Згідно цього положення учні повинні займатись науковою роботою. Вибір напрямку дослідження більшою мірою визначається профілем навчання.

2.5. Взаємодія з вчителем щодо розвитку обдарованої особистості.

З огляду на психологічні, дидактичні та інші особливості навчання й розвитку обдарованих дітей, основною вимогою до підготовки педагогів для роботи з ними є зміна педагогічної свідомості. А саме, зміна в

педагога сформованих раніше стереотипів сприйняття, способів взаємодії, і нарешті, методів навчання й виховання. Тому для підготовки до успішної роботи з обдарованими дітьми вчителю необхідно:

- формування знань про обдарованих дітей, які особливості їхнього навчання й розвитку в різних умовах;
- формування особистісного ставлення до обдарованості учня не як до об'єкта педагогічного впливу, а як до суб'єкта педагогічної взаємодії, в ході якої відбувається навчання й розвиток учнів;
- використовувати в своїй роботі систему пошуку обдарованих і талановитих дітей;
- виявляти здібності учнів за такими параметрами: характеристика уваги, особливості мислення, характеристика пам'яті, особливості темпераменту з урахуванням їх в організації навчальної діяльності;
- внести зміни до поурочних і тематичних планів, де передбачалось би цілеспрямована робота з кожною обдарованою дитиною;
- використовувати на уроках мотиваційні установки, які орієнтують учнів на навчання «хочу все знати», а не «хай мене навчать»;
- використовувати на уроках творчі завдання та роботи пошукового характеру.

Також педагог має володіти певними якостями, які необхідні для роботи з обдарованими дітьми:

- бути доброзичливим і чуйним,
- розбиратися в особливостях психології обдарованих дітей, відчувати їхні потреби та інтереси,
- мати високий рівень інтелектуального розвитку,
- мати широке коло інтересів,

- бути готовим до виконання різноманітних обов'язків, пов'язаних із навчанням обдарованих дітей,
- мати педагогічну і спеціальну освіту,
- володіти почуттям гумору,
- мати живий та активний характер,
- виявляти гнучкість, бути готовим до перегляду своїх поглядів і до постійного самовдосконалення,
- мати творчий, можливо, нетрадиційний особистий світогляд,
- бути цілеспрямованим і наполегливим,
- володіти емоційною стабільністю,
- уміти переконувати,
- мати схильність до самоаналізу.

Учені-психологи вважають, що кожна дитина має здібності в якомусь напрямі. Мистецтво педагогіки та психології – відшукати ці напрями, допомогти дитині зрозуміти себе, повірити у свої можливості. Тому, проблему розвитку обдарованості учнів необхідно розглядати у таких парадигмах:

1. Нормативно-правове та організаційно-структурне забезпечення діяльності освітніх установ із розвитку обдарованості.

2. Вчитель для обдарованої дитини. Якими мають бути його підготовка, форми і методи підвищення кваліфікації щодо виявлення, розвитку, відстеження зростання та застосування адекватних форм взаємодії з обдарованими дітьми?

3. Особливості психолого-педагогічного супроводу суб'єктів освітнього процесу в контексті розвитку обдарованості.

4. Формування сприятливого соціально-педагогічного середовища для розвитку обдарованості педагогів та школярів. Якими мають бути його основні параметри?

5. Самооцінки обдарованих учнів, їх життєві пріоритети та цінності.

Важливого значення при цьому, безумовно, набуває власне характер взаємодії у підсистемі: «учитель-учень», який може бути оптимізований через трансформацію специфічної мети, принципів, форми, технології, методів та засобів навчання, що визначально характеризує навчально-виховний заклад нового типу.

Складна та багатоаспектна проблема роботи з обдарованими дітьми потребує якісних нововведень на рівні теорії та практики. Поради вчителю, щодо розвитку творчих здібностей обдарованих дітей представлені у додатку А.

Взаємодія учителя з обдарованими дітьми повинна базуватися з урахуванням таких психолого-педагогічних принципів:

- формування взаємин на основі творчої співпраці;
- організація навчання на основі особистісної зацікавленості учня, його індивідуальних інтересів і здібностей (сприяє формуванню пізнавальної суб'єктивної активності дитини на основі його внутрішніх уподобань);
- превалювання ідеї подолання труднощів, досягнення мети в спільній діяльності педагога та учнів, самостійній роботі учнів (сприяє вихованню сильних натур, здатних виявити наполегливість, дисциплінованість);
- вільний вибір форм, напрямів, методів діяльності (сприяє розвитку творчого мислення, вміння критично оцінювати свої можливості й прагнення самостійно вирішувати все складніші завдання);
- розвиток системного, інтуїтивного мислення, вміння "згортати" і деталізувати інформацію (дисциплінує розум учня, формує творче, нешаблонне мислення);

- гуманістичний, суб'єктивний підхід до виховання (передбачає абсолютне визнання гідності особистості, її права на вибір, власну думку, самостійний вчинок);
- створення нового педагогічного середовища (будується на основі співдружності педагогів, колег, однодумців у творчому вихованні дітей).

Втілення цих принципів у життя потребує творчого підходу до організації навчання як інтегрованого процесу, який сприяє формуванню цілісної картини світу, дає змогу учням самостійно обирати "опорні" знання з різних наук при максимальній орієнтації на власний досвід.

Робота з обдарованими дітьми вимагає належної змістової наповненості занять, зорієнтованості на новизну інформації та різноманітні види пошукової аполітичної, розвиваючої, творчої діяльності. Вона під силу висококваліфікованим, небайдужим до свого предмета вчителям.

Формами роботи можуть бути групові та індивідуальні заняття на уроках і в позаурочний час, факультативи. Зміст навчальної інформації має доповнюватись науковими відомостями, які можуть одержати в процесі виконання додаткових завдань у той же час, що й інші учні, але за рахунок вищого темпу обробки навчальної інформації.

Необхідно зауважити, що в рамках зазначеної проблеми є ряд питань, які потребують детального вивчення та вирішення, а саме: 1) соціальна потреба успішного застосування творчого потенціалу педагогічного працівника; 2) впровадження науково обґрунтованих педагогічних інновацій з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

Пропонуємо опис поетапного вирішення зазначених питань:

I етап - учитель формує творчі завдання й сам вирішує їх, а дітям пропонує роль виконавців своїх указівок;

II етап - учитель ставить завдання, але способи вирішення пропонує знайти учням, учитель підбиває підсумок роботи;

III етап - учитель ставить творчі завдання, а учні самостійно проходять усі етапи пошуку і висновків.

Підготовка учнів до успішної участі в них є важливим і досить складним завданням сучасного вчителя. Саме тому актуальною є проблема спеціальної підготовки кадрів шляхом набуття ними теоретичних знань і практичного досвіду, технологічної та методичної підготовленості до забезпечення оптимального рівня навченості, вихованості й розвитку обдарованих школярів.

Здійсненню дієвого науково-методичного забезпечення щодо підготовки вчителя до роботи з обдарованими дітьми сприяє налагоджена система навчання методичного активу, на засіданнях якого основна увага приділяється обговоренню ряду актуальних питань, а саме:

- впровадження сучасних інформаційних технологій в організацію методичної роботи з педагогічними кадрами.
- нетрадиційні форми навчання як засіб розвитку творчої активності педагогів.
- пропаганда кращих здобутків та інноваційних пошуків педагогічних працівників.
- роль методичних формувань у підготовці вчителя до роботи з обдарованими дітьми.

В основу підготовки вчителя до роботи з обдарованими дітьми закладається знайомство з прогресивним досвідом, що стимулює особисте творче начало та сприяє засвоєнню ефективних способів розв'язання проблем.

Зазначимо, що надзвичайно важливим є створення позитивного настрою учнів на уроках.

Сучасний урок має бути розумним, цікавим, захопливим і радісним. Правила управління успіхом на уроці представлені у додатку Б.

Кожен урок педагог має обміркувати до найменших дрібниць. Навіть ті перші слова вчителя, якими почнеться подорож у країну нових знахідок і відкриттів, можуть одразу створити в класі атмосферу доброзичливості та взаєморозуміння.

Як відомо, емоції та розумова діяльність людини взаємопов'язані. А отже, найголовніше — учитель повинен зважати на внутрішній стан дитини. Тому важливим є проведення під час уроку емоційних хвилинок, які створюють особливе емоційне тло заняття, його інтригуючий початок. Без емоційно-стимулюючого впливу слова не можна створити на уроці сприятливий психологічний клімат, викликати інтелектуальні почуття подиву, захоплення, сумніву, очікування нового.

Створити позитивний настрій в учнів на уроці допомагає використання низки спеціальних прийомів. Проаналізуємо деякі з них.

«Емоційне стимулювання» — констатація будь-якого, навіть не-значного, успіху, навіювання дитині віри в себе, відкритість учителя для довіри і співчуття.

«Авансування» — репетиція майбутньої дії, що створює психологічну настанову на успіх.

«Даю шанс». Шанс, про який ідеться, — це заздалегідь підготовлена педагогом ситуація, у якій учень отримує можливість несподівано для себе розкрити свої можливості.

«Сповідь» рекомендується застосовувати в тих випадках, коли є надія, що відверте звернення вчителя до кращих почуттів дітей зустріне розуміння, викличе

відповідний відгук. Як його застосувати — питання досвіду і техніки. Тут треба все заздалегідь прорахувати, спрогнозувати можливі реакції.

«Загальна радість». Це емоційний відгук колективу на успіх одного із своїх членів. Важливо, щоб у досягненнях кожного школяра його товариші бачили результати своєї праці, а сама дитина розуміла, що її радість — це радість підтримки, стану «свій серед своїх». Зрештою, у тому, як реагує дитячий колектив на успіхи і невдачі своїх членів, особливо помітно виявляється його моральна сутність. На практиці цей прийом реалізується завдяки допомозі окремих учнів, що «ведуть» за собою неуспішних.

«Емоційний сплеск». Ефективний стосовно дітей, які емоційно реагують на похвалу і критику. Завдання вчителя — у кожному учневі перетворити її на ланцюгову реакцію.

«Кольорова рефлексія». Вчитель ставить запитання і пропонує варіанти відповідей і співвіднесені з ними кольори. Учні обирають свою відповідь і сигналізують смужкою певного кольору.

«Зіпсований телефон». Побажання вчителя діти переказують один одному.

Цілком зрозуміло, що не через насичення дитячої свідомості великою кількістю фактів і теоретичних відомостей досягається справжня мета навчання і виховання, а лише через задоволення внутрішнього прагнення учня вирости до рівня Особистості, відчуті невимовну радість пізнання і творчості. Звичайно, не можна охопити всього того, з чого будує вчитель свою роботу.

Зауважимо, що дуже важливо створити для цих дітей оптимальні умови для розвитку їх обдарованості. Отже, вчителю необхідно, використовуючи різні види робіт з розвитку здібностей школярів, враховувати індивідуальні особливості учня, формувати й підтримувати позитивні

мотиви, залучати його до активної діяльності, навчати самооцінюванню здібностей кожного й водночас виявляти незвичайні творчі здібності.

2.6. Підтримка сім'ї як соціально-педагогічна умова розвитку обдарованості.

Неменш важливим є те, що виховання та розвиток обдарованої дитини починається в сім'ї. Фахівці давно відмітили, що обдаровані діти часто виростають в інтелектуальних сім'ях, і справа тут зовсім не в особливих генах геніальності, а справа в сімейній атмосфері, в системі сімейних цінностей.

Взагалі батьки заохочують і бажали б розвивати в своїй дитині пізнавальні потреби та різні здібності, але роблять вони це по-різному. Деякі батьки прагнуть до того, щоб дитина запам'ятала більше фактів, назв, подій, відчувала гордість за свої знання.

Психологічні дослідження показують, що пізнавальна мотивація виявляється у формі дослідницької, пошукової активності, чутливості до нового, новизни ситуацій, знаходження нового у звичайному.

Для виявлення обдарованості використовують різні методи: від найпростішого батьківського спостереження до спеціально розроблених стандартизованих та тестових завдань.

Батьки використовують виховні стратегії: стратегія прямого виховного впливу, де вони постійно пропонують дітям якісь розвиваючі ігри, вправи. Інколи ця стратегія дає результати, але дуже часто в дитини виникає внутрішня протидія.

Друга категорія батьків вважає, що вивчати та розвивати їхню дитину повинні фахівці. Але не потрібно

повністю перекладати всі турботи на плечі інших, а самим знаходитись осторонь.

Третя стратегія - коли батьки дають вибір своїй дитині й намагаються підібрати гарну школу, не контролюючи розвиток здібностей.

Найголовніше в таких сім'ях - атмосфера пізнавальних інтересів самих батьків (самі читають, ходять на виставки, не нав'язуючи свого інтересу). Така стратегія саморозвитку виявилась найефективнішою.

Властивістю таланту є свідомий, поглиблений, всебічний розвиток обдарованості. У кожній дитині закладені певні здібності, тільки в одних вони виявляються дуже яскраво й виразно, а інших залишаються дрімати всередині. Здібності можуть виявлятися і в ранньому дитинстві, і в зрілому віці. Від народження всі діти здібні, однак такі рівні здібностей, як обдарування, талант і геніальність притаманні далеко не кожному.

Батьки повинні добре знати, що обдаровані діти швидше за інших виконують завдання, прагнуть до самостійності, до розв'язання завдань проблемного характеру або таких, які вимагають кмітливості, різних способів розв'язання, творчості.

Розвиток здібностей нерозривно пов'язаний із формуванням інтересу. Обдарованість і талант не люблять тиску. Поради батькам, які виховують обдаровану дитину представлені у додатку В.

Більшість дітей конфлікують з учителями, батьками в разі нетактовного ставлення, відсутності уваги або належного розумового навантаження. Ці діти відрізняються гарною пам'яттю, багатим словниковим запасом, вони надзвичайно гостро переживають невдачі, часто перебувають у стресовому стані, впертість і прагнення довести розпочату справу до кінця, що нерідко

сприймається дорослими як вередливість, а допитливість може оцінюватися як порушення норми.

Батькам потрібен індивідуальний підхід до вирішення проблемних питань з дитиною. Вони повинні здійснювати контроль над читанням дитини, захопленнями, але спрямувати свою діяльність на організацію допомоги дитині, збільшити ступінь самостійності, здатність до ефективного вирішення різного роду проблем, створити умови для забезпечення позитивного емоційного стану обдарованої дитини, позитивно-стійкого ставлення до життя, творчої діяльності. Стосунки батьків повинні будуватися на довірі. Допомога не може мати форму наказу, батьки повинні формувати в дітей стійкість у психотравмуючих ситуаціях, навчати навичкам саморегуляції, набуття вміння щодо адаптації у соціально значущому середовищі без зниження потреби в реалізації обдарованості.

Батьки повинні особливу увагу приділяти розвитку пізнавальних інтересів дитини, адже завдяки їм формуються основні інтелектуальні вміння, необхідні для засвоєння знань, закладається основа для дальшого успішного оволодіння знаннями. Василь Сухомлинський зазначав, що до кожної дитини треба підхід. Тому батьки повинні розвивати у своїх дітей активну пізнавальну діяльність, зацікавлювати дитину різними видами завдань (пошукових, логічних, ігрових).

Дитина не тільки повинна засвоїти певну суму знань, а й навчитися спостерігати, порівнювати, виявляти взаємозв'язок між поняттями й міркувати. А добитися цього можливо лише засобами, що активізують пізнавальну діяльність.

Робота над розвитком пізнавальних інтересів дитини, активізує її діяльність, підвищує продуктивність праці. Звичайно, батьки не повинні залишати дитину наодинці зі

своїми проблемами. Батьківська допомога має бути обережною, зваженою, вона має наштовхувати дитину на власні розв'язки, а не насаджувати свої.

Наразі, головне завдання батьків - прагнути, щоб навчальна праця їх дитини приносила їй радість, а не муки й гіркоту невдач. Дитина, яка захоплена справою, яка їй до вподоби, виявляє наполегливість, силу волі, критичне ставлення до загальновідомого.

В творчості дитина може реалізувати всі наявні в неї знання, уміння та здібності. Батькам потрібно знати, що обдарована дитина прагне довірливого спілкування. Вона хоче бачити у батьках мудру дорослу людину, яка збагатить її уявлення про світ і про саму себе, допоможе подолати труднощі. Дітям дуже хочеться, щоб батьки сприймали їх як рівноправних в особистісному плані партнерів. Їм не хочеться, щоб їх повчали, вони прагнуть рівноправного спілкування, щоб їх сприймали як особистості й реагували на них як на особистість.

Звичайно, перед батьками стоїть проблема формування й плекання не просто особистості, а особистості обдарованої, особистості свідомого українського громадянина.

Педагоги мають навчити батьків розвитку творчих здібностей і обдарованості у їхніх дітях. Тут важливе значення мають відкриті запитання, творчі дискусії, глибоке знання батьками психологічної сутності творчого процесу, віра в інтелектуальні сили дитини. Для дитини батьки повинні створити умови, щоб обдарована дитина мала змогу самостійно здійснювати свою індивідуальну діяльність.

Завдання батьків полягає в максимальному сприянні, стимулюванні активності та розвитку в дитини винахідливості, ініціативи, творчого підходу до навчання. Бажано, щоб у дитини був улюблений затишний куточок,

де вона може повністю усамітнитися і спокійно подумати. У кімнаті дитина повинна відчувати атмосферу творчості, розкутості на уміння знаходити розв'язок нестандартних ситуацій, як націленість на відкриття нового.

Розвиваючи творчі здібності дитини, батьки виконують суспільний запит щодо формування особистості, здатної самостійно мислити, приймати сміливі й нестандартні рішення, творчо ставитись до праці. Поради батькам, які бажають розвивати здібності своїх дітей представлені у додатку Д.

Саме такі творчі особистості мають високий рівень національної самосвідомості, що виявляє причетність їх до споконвічних духовних цінностей українського народу. А допоможуть їм такими стати їх перші порадики - батьки.

Отже, батьки покликані допомогти дитині відкрити її життєве покликання, реалізувати себе як особистість. Вони не мають права втратити обдаровану дитину, бо, втрачаючи талант, обдарування, здібність, вони втрачають майбутнє. Тому батьки повинні бути терплячими, безмежно вірити в дитину, тоді ця дитина виросте хорошою творчою людиною.

Висновки

Таким чином, одним з найважливіших компонентів, що сприяють створенню і підтримці на високому рівні науково-технічного, політичного, культурного й управлінського потенціалу країни, є налагоджена система пошуку і навчання обдарованих індивідуумів. Формування інтелектуальної еліти, яка, власне кажучи, задає темп розвитку науки, техніки, економіки, культури, визначає ефективність цього розвитку.

Головним напрямом розвитку сучасної школи є загальнодержавна програма пошуку, практичної діагностики, навчання, виховання і розвитку обдарованих дітей, націлена на підготовку творчої людини, талановитих фахівців і плідному їх використанні. Виховання і навчання обдарованих дітей - важка і широкомасштабна задача.

Узагальнюючи сказане, розуміємо, що своєчасне виявлення обдарованих дітей, створення необхідних умов для розвитку талантів дитини сприятиме її самореалізації, досягненню успіху й емоційно-позитивного ставлення до себе й особистої діяльності. Аналізуючи роботу соціального педагога з обдарованими дітьми, доречно сказати, що соціальний педагог допомагає розвивати індивідуальні здібності дитини, організовує консультації з фахівцями, з батьками, вчителями, однолітками, тобто найближчим соціальним оточенням, здійснює постійний контакт між вчителями і батьками.

Увага до обдарованої дитини не повинна вичерпуватися лише періодом її навчання. Досвід показує, що значні труднощі обдаровані люди переживають і в періоді професійного самовизначення, і надалі, у самому процесі творчості. Іншими словами, таланту потрібна постійна турбота всього суспільства.

Гармонія здібностей і діяльності людини досягається

за умови, по-перше, свободи вибору діяльностей, по-друге, вибору діяльності відповідно з покликанням.

У інтелектуально обдарованих школярів пізнавальна потреба спрямована на досягнення результату, а у творчо обдарованих — на сам процес пізнання.

Виховуючи обдаровану особистість, вчителям та батькам слід пам'ятати, що кожна дитина унікальна по своєму й володіє лише її властивими особливостями, але разом з тим слід розвивати в неї і найбільш загальні можливості. Тому педагоги та батьки повинні тісно співпрацювати для створення сприятливого клімату, в якому розвивається, виховується та навчається обдарована дитина.

Так як обдаровані діти – це той «пласт» нашого суспільства, який зможе підняти нашу державу на більш високий рівень соціально-економічного розвитку, змінити й покращити структуру суспільства та сфери його життєдіяльності.

Соціально-педагогічну роботу щодо розвитку обдарованості дітей здійснює соціальний педагог навчального закладу, діяльність якого спрямована на підтримку обдарованої дитини в різних видах її життєдіяльності, формування здатності дитини та її сім'ї самотужки долати свої труднощі, надання допомоги з метою розв'язання різних проблем, створення сприятливого мікроклімату шкільного класу та оптимальних умов для розвитку здібностей та обдарованості всіх учнів навчального закладу.

Соціально-педагогічна робота щодо розвитку обдарованості учнів здійснюється через проведення роботи з дитиною, батьками та іншими членами сім'ї, педагогічним колективом та учнями закладу загальної середньої освіти шляхом надання комплексу соціальних послуг.

Список використаних джерел

1. Антонюк Л. В. Особливості роботи з обдарованими дітьми / Л. В. Антонюк // Шкільна бібліотека. – 2016. – №5. – С.41-43.
2. Барко В. Психолого-педагогічна діагностика творчого потенціалу особистості учня в навально-виховному процесі: Методичні рекомендації / В. Барко, В. Панок, С. Лазаревський. – Тернопіль, 2000. – 85 с.
3. Бухлова Н. Обдарована дитина. Психолого-педагогічний супровід / Н. Бухлова. – К. : Шкільний світ, 2013. – 104 с.
4. Волобуєва Т.Б. Розвиток творчої компетентності школярів / Т.Б. Волобуєва // Управління школою. – Харків, 2005. – 110с.
5. Голуб Т. Виховуємо обдарованих дітей / Т. Голуб // Завуч. – 2004. – №22. – С.47–53.
6. Григорова Л.С. Особливості роботи соціального педагога з обдарованими дітьми в Україні / Л.С. Григорова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. – 2011. – Вип. 20. – С. 15–18.
7. Каряка Л.Г. Обдаровані діти, які вони? / Л.Г. Каряка, С.І. Кузіна // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2014. – №1. – С.6–10.
8. Костю С.Й. Робота з обдарованими дітьми: навчально-методичний посібник / С.Й. Костю. - Мукачево : МДУ, 2017. – 81 с.
9. Котляревська О. О. Обдарована дитина: знахідка чи проблема / О.О. Котляревська // Педагогічна майстерня. – 2014. – №7. – С.40 – 47.
10. Лейтес Н.С. Ранние проявления одаренности / Н.С. Лейтес // Вопросы психологии. – 1988. – №4. – С. 98–107.

11. Матвійчук В. Виявлення та підтримка обдарованих дітей / В. Матвійчук // Психолог. – 2014. – №9. – С.18 – 19.
12. Мельник М.Ю. Проблема обдарованості в теорії і практиці вітчизняної педагогіки в першій половині ХХ століття / М.Ю. Мельник // Освіта та розвиток обдарованої особистості. –2017. – №1(56). –С.10–13.
13. Міщик Л. Соціально-педагогічні умови роботи соціального педагога з обдарованими дітьми в загальноосвітніх навчальних закладах / Л. Міщик, Л. Сапсаєнко // Вісник Інституту розвитку дитини. – 2012. – № 21. – С. 92–96.
14. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема / В.О. Моляко // Обдарована дитина. – 2005. – № 6. – С. 2–9.
15. Сейко Н.А. Соціальна педагогіка: курс лекцій / Н.А. Сейко. – Житомир: Житомир.держ. пед. ун-тет, 2012. – 260 с.
16. Чернишова Д. Організація роботи з обдарованими учнями / Д. Чернишова // Обдарована дитина. – 2001. – №7. – С.4–7.
17. Шемуда М.Г. Професійна підготовка вчителя до роботи з обдарованими дітьми / М.Г. Шемуда // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 4. – С. 146–150.

ДОДАТКИ

Додаток А

Поради вчителю

1. Учитель не повинен вихваляти кращого учня. Не потрібно вирізняти обдаровану дитину за індивідуальні успіхи, краще заохотити спільні заняття з іншими дітьми.

2. Учителеві не варто приділяти багато уваги навчанню з елементами змагання. Обдарована дитина частіше від інших ставатиме переможцем, що може викликати неприязнь до неї інших учнів.

3. Учитель не повинен робити з обдарованої дитини "вундеркінда". Недоречне акцентування на її винятковості породжує роздратованість, ревності друзів, однокласників. Інша крайність - зловмисне прилюдне приниження унікальних здібностей - звичайно, неприпустима.

4. Учителеві необхідно пам'ятати, що в більшості випадків обдаровані діти погано сприймають суворо регламентовані заняття, що повторюються.

Як розвивати творчі здібності обдарованих дітей

1. Підхоплюй думки учнів і оцінюй їх зразу, підкреслюючи їх оригінальність, важливість тощо.

2. Підкреслюй інтерес дітей до нового.

3. Заохочуй оперування предметами, матеріалами, ідеями. Дитина практично вирішує дослідницькі завдання.

4. Вчи дітей систематичній самооцінці кожної думки.

5. Виробляй у дітей терпиме ставлення до нових понять, думок.

6. Не вимагай запам'ятовування схем, таблиць, формул, одностороннього рішення, де є багатоваріативні способи.

7. Культивувай творчу атмосферу - учні повинні знати, що творчі пропозиції, думки клас зустрінуть з визнанням, прийматимуть їх, використовуватимуть.

8. Вчи дітей цінувати власні та чужі думки. Важливо фіксувати їх в блокноті.

9. Іноді ровесники ставляться до здібних дітей агресивно, це необхідно попередити. Найкращим засобом є пояснення здібному, що це характерно, і розвивати у нього терпимість і впевненість.

10. Пропонуй цікаві факти, випадки, технічні та наукові ідеї.

11. Розсіюй страх у талановитих дітей.

12. Стимулюй і підтримуй ініціативу учнів, самостійність. Підкидай проекти, які можуть захоплювати.

13. Створюй проблемні ситуації, що вимагають альтернативи, прогнозування, уяви.

14. Створюй в школі періоди творчої активності, адже багатого геніальних рішень з'являється в такий момент.

15. Допмагай оволодівати технічними засобами для записів.

16. Розвивай критичне сприйняття дійсності.

17. Вчи доводити починання до логічного завершення.

18. Впливай особистим прикладом.

19. Під час занять чітко контролюй досягнуті результати та давай завдання підвищеної складності, створюй ситуації самоаналізу, самооцінки, самопізнання.

20. Залучай до роботи з розробки та впровадження власних творчих задумів та ініціатив, створюй ситуації вільного вибору і відповідальності за обране рішення.

21. Використовуй творчу діяльність вихованців при проведенні різних видів масових заходів, відкритих та семінарських занять, свят.

22. Під час опрацювання програмового матеріалу залучай до творчої пошукової роботи з використанням випереджувальних завдань, створюй розвиваючі ситуації.

23. Активно залучай до участі в районних, обласних, Всеукраїнських конкурсах, змаганнях, виставках.

24. Відзначай досягнення вихованців, підтримуй та стимулюй активність, ініціативу, пошук.

Правила управління успіхом на уроці

1. Якщо після уроку в учня не залишилося питань, які хотілося б обговорити, посперечатися, пошукати рішення, то це означає, що урок, можливо, і був корисним, але залишив дітей байдужими до того, що на ньому відбувалося.

2. Необгрунтована похвала, гіпертрофовані компліменти, випадкові оцінки нівелюють відчуття успіху. Потрібно вміти бачити реальні зміни, реальні зрушення й достоїнства дітей, якими б малими вони не були, і вчасно підтримати учня.

3. Успіх починається з визнання дітьми права вчителя вчити. Авторитет, особистість учителя, його різноманітні достоїнства й інтереси є запорукою успіху учнів.

4. Психологічний клімат, обстановка життєрадісності, організація діяльності учнів на уроці, розумне сполучення репродуктивних і творчих методів.

5. Передчуття незвичайності, здатність учителя дивувати, привносити елемент романтичності відіграють важливу роль на уроці.

6. Учитель повинен любити дітей і вміти це робити. Не можна, виявляючи почуття захоплення від спілкування з одними дітьми, змушувати страждати інших.

7. Учитель повинен знати й весь клас, і кожного учня окремо. Він мусить дуже багато знати про дітей, щоб навчитися в потрібну хвилину допомагати їм.

8. Початок уроку виступає як момент, від якого в значній мірі залежить успіх усього уроку.

9. 80 % навчального успіху дітей залежить від уміння вчителя давати домашні завдання. Видача домашніх завдань без точного пророблення того, що хотів би

одержати вчитель, яке завдання він ставить, нерідко приводить учнів у стан замішання й примушує відмовитися від виконання домашніх завдань взагалі. Домашні завдання повинні бути цікавими, творчими, нерідко практико-орієнтованими, оригінальними, доступними, різнорівневими, такими, що враховують здібності й особливості дітей.

10. Поряд із цифровою розгорнута текстова оцінка відіграє виняткову роль у стимулюванні навчальної діяльності дитини.

11. Ступінь захопленості учнів предметом виражається в їхньому бажанні й готовності займатися ним після уроків.

12. Учитель повинен навчитися включати учнів у колективну пізнавальну діяльність.

Додаток В

Поради батькам, які виховують обдаровану дитину

1. Найперше - потрібно любити свою дитину. Приймати дитину такою, якою вона є, беручи участь у її розвитку, підтримуючи, а не нав'язуючи свої інтереси, давати дитині можливість вибору.
2. Батьки повинні бути прикладом, адже дитина свідомо переймає вашу манеру говорити, ходити, працювати, відповідальності за доручену справу. Кожен батько повинен пам'ятати правило: "Не зашкодь!" Адже обдарована дитина більш чутлива, ранима, тому потрібно давати вільний час для того, щоб побути дитині на самоті, поміркувати, пофантазувати.
3. Батьки повинні завжди пам'ятати, що для обдарованої дитини творчість є життєвою необхідністю. Тому дитину потрібно готувати до спостережливості, наполегливості, формувати вміння доводити почату справу до кінця, працелюбність, вимогливість до себе, задоволення від процесу творчості, терпляче ставлення до критики, впевненості при невизначеності.
4. Батьки також повинні усвідомлювати, що надзвичайно велика роль у процесі формування особистості обдарованої дитини належить волі. Вольові риси є стрижневими рисами характеру, які допомагають долати перешкоди. Цілеспрямовані люди знаходять своє щастя в житті, вони вміють поставити перед собою чітку, реальну мету. Прагнення досягти своєї цілі робить людину рішучою та наполегливою. Ініціативність і творчість поєднані з наполегливістю, рішучістю та витримкою, допомагають обдарованим дітям самореалізуватися.

Поради батькам, які бажають розвивати здібності своїх дітей

1. Не стримуйте розкриття потенційних можливостей психіки.
2. Уникайте однобокості в навчанні та вихованні.
3. Не позбавляйте дитину ігор, забав, казок, створюйте умови для виходу дитячої енергії, рухливості, емоційності.
4. Допомагайте дитині в задоволенні основних людських потреб (почуття безпеки, кохання, повага до себе і до оточуючих), тому що людина, енергія якої скована загальними потребами, проблемами, найменше спроможна досягти висот самовираження.
5. Залишайте дитину на самоті і дозволяйте їй займатися своїми справами. Пам'ятайте, якщо ви хочете своїй дитині добра, навчіть її обходитися без вас.
6. Підтримуйте здібності дитини до творчості і співчувайте у випадку невдачі, уникайте незадовільної оцінки творчих спроб дитини.
7. Будьте терпимими до ідей, поважайте допитливість, реагуйте на запитання дитини. Навчати потрібно не тому, що може сама дитина, а тому, що вона опанує з допомогою дорослого, показу, підказки.

Навчально-методичне видання

**Методичні рекомендації
щодо соціально-педагогічної роботи
з обдарованими дітьми та їх батьками**

Укладач:

Мішкулинець О.О., кандидат психологічних наук,
викладач психолого-педагогічних дисциплін.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>